

Verdandis alkohol- och drogpolitiska program

Inledning

Verdandi verkar för ett samhälle fritt från skador av alkohol och droger. Vår syn bottnar i en social helhetssyn och en positiv människosyn. Det är hela samhällets ansvar att skapa förutsättningar för att alla ska kunna leva ett gott, utvecklande och värdigt liv. Det är även samhällets uppgift att undanröja orsakerna till att enskilda människor hamnar i svårigheter - som skadligt bruk och beroende.

Insatser, vård och stöd vid skadligt bruk - och andra sociala svårigheter i livet - förutsätter att vi bryr oss om och ser varandra. Det handlar också om att se hela bilden. Vi ska alla ses i ett större sammanhang och inte som enskilda öar isolerade från varandra och omvärlden. Vi vet att människan påverkas av hela sin situation och sina tidigare erfarenheter. Alla behöver vi bostad, arbete och mat. Men vi behöver också mänsklig värme, gemenskap och en roll i samhället. Först då kan vi utvecklas i rätt riktning.

Det är viktigt att ha en helhetssyn på människans behov.

Det är lika viktigt att inte skuldbelägga en människa som hamnat i svårigheter i livet. En människa är aldrig bara sitt beroende utan alltid så mycket mer. Och när förutsättningarna är de rätta, kan beteenden förändras och varje enskild person bli en ovärderlig resurs för sin familj, sina vänner och hela samhället.

Verdandi menar att beroenden och skadliga bruk aldrig kan förklaras så enkelt som att det alltid är fråga om en psykisk sjukdom eller diagnos. Man kan hamna i svåra beroenden utan att vara psykiskt sjuk. Därför behövs också en varierad vård och behandling - på olika nivåer och av olika aktörer. Detta ska alltid ske med brukarens bästa för ögonen.

Verdandi vill se kraftfulla insatser mot dem som skor sig på bekostnad av andra människors lidande. Samhället bör ha en nolltolerans mot kriminella nätverk, destruktiva kommersiella aktörer och andra som samvetslöst skor sig på människors utsatthet.

Brukarinflytande och delaktighet

Brukarinflytande handlar om allas våra möjligheter och rättigheter att ha inflytande över våra egna liv. Det handlar om demokrati i praktiken – att skapa förutsättningar för att människor ska kunna vara delaktiga och påverka.

Det är klassiskt inom vård och socialtjänst att människor blir objekt – föremål för andras, i bästa fall, goda vilja. Verdandi har som uppdrag att vara med och verka för att skapa en så bra vård och socialtjänst som möjligt. För att nå dit är det självklart att brukarnas behov, upplevelser och tankar ska genomsyra vården. Brukarinflytandet i vården ger bättre effektivitet och kvalitet. När man utgår från de behov och önskemål som den som ska bli föremål för behandlingen har – då gör man rätt från början. För att nå dit är det självklart att

brukarnas behov, upplevelser och tankar ska genomsyra vården. Brukarnas kunskap och erfarenheter är en lika viktig del i åtgärderna som professionens och forskningens.

Verdandis krav är att brukarråd/ inflytanderåd ska finnas i alla verksamheter som riktar sig mot skadligt bruk och beroenden.

Förebyggande arbete

Att motverka nyrekrytering av unga människor in i skadligt bruk av alkohol och droger är centralt för en framgångsrik alkohol- och drogpolitik. Därför behövs ett väl fungerande förebyggande arbete.

Det förebyggande arbetet bör ha fokus på folkhälsans bästa, utföras av utbildad personal och vara evidensbaserat.

Förebyggande insatser riktat till barn och unga bör även handla om att stärka villkoren under uppväxten. Det handlar bland annat om att ge mer resurser till en jämlik skola och positiva fritidsaktiviteter som inte utestänger stora grupper genom dyra deltagarkostnader. Glöm inte civilsamhället, som spelar en viktig roll i det förebyggande arbetet. Brukarorganisationerna gör betydande insatser i det förebyggande arbetet. Med rimliga ekonomiska förutsättningar kan de göra ännu mycket mer.

Unga människor som saknar framtidstro löper stor risk att hamna i olika sociala svårigheter som att rekryteras in i extrema miljöer, fastna i kriminalitet och skadligt bruk av alkohol och droger. Framgång i kampen mot organiserad brottslighet och drogförsäljning handlar därför mindre om "hårdare tag", och mer om förebyggande verksamheter för ungas sociala inkludering, känsla av mening i livet och tro på framtiden.

Att förebygga sociala problem som skadligt bruk och beroenden måste få kosta pengar. Tar vi inte kostnaden nu blir den desto större i framtiden.

Reglerad försäljning och marknadsföring av alkohol

Verdandi menar att folkhälsans bästa måste stå i centrum när vi bestämmer hur försäljning av alkohol ska ske i vårt land. Att reglera utbudet och hur försäljning av alkohol ska ske är lika viktigt i framtiden som idag.

Det finns flera motiv för att behålla försäljningsmonopolet i Sverige. Verdandi tycker att Systembolaget är en garant för utbudets kvalité och en handel som inte aggressivt marknadsför de olika produkterna. Att ha samhällskontroll är avgörande för kunna bedriva en aktiv alkoholpolitik.

Verdandi avvisar därför de röststarka kommersiella och politiska krafter som vill avskaffa Systembolagets försäljningsmonopol över disk, och överlåta försäljningen till privata aktörer som inte motiveras av folkhälsans bästa i första hand utan av egna ekonomiska vinstintressen.

Att införa så kallad gårdsförsäljning av alkoholhaltiga produkter äventyrar Systembolagets monopol. Det strider nämligen mot EU:s regler om varors fria rörlighet. Därmed öppnar förslaget för en EU-rättslig prövning som riskerar att leda till att Sveriges undantag för ett försäljningsmonopol ifrågasätts och upphävs.

Att exempelvis tillåta gårdsförsäljning av alkohol skulle innebära en tydlig kursändring inom svensk alkoholpolitik. Privata vinstintressen får då tillgång till en del av detaljhandeln med alkohol. När denna kursändring väl är gjord kan den inte göras ogjord. Att kunna "backa bandet" i efterhand ter sig näst intill omöjligt.

Om svensk narkotikapolitik

Den narkotikapolitiska debatten har under årtionden varit hård, och sällan varit sansad eller väl underbyggd. Det är därför angeläget att göra en saklig analys.

Narkotikan är världsomspännande och är en miljardindustri allt från tillverkning till försäljning. Den utgör den ekonomiska basen för annan kriminell verksamhet och påverkar samhällen i hela världen negativt. Droghandeln är oftast basen i den svarta marknaden, såväl finansiellt som ner till försäljningen på gatunivå. En uppskattning är att narkotikan i Sverige omsätter 150 miljarder. De kriminella gängerna i Sverige styr idag mycket av narkotikan i Sverige, samtidigt som man är en del av en internationell industri.

För Verdandi är det angeläget att åtgärder och insatser sätts in på rätt områden. Samhället har ansvar för att människor inte tvingas använda droger för att klara av sitt liv. Utanförskap och fattigdom föder, göder och underhåller de kriminella gängerna där unga dras in i och blir en del av gängens verksamhet. Hållbara insatser behövs för att barn och ungdomar inte dras in i kriminalitet. Tidiga insatser behövs som inriktas på att ge barn och ungdomar en trygg uppväxt, och då handlar det om stöd till föräldrar, en bra och perfekt förskola och skola. Men också om arbetsmarknadspolitiska insatser och andra åtgärder som skapar framtidshopp för människor och därmed rycker undan grogrunden för de kriminella nätverkens rekrytering. Civilsamhället spelar en viktig roll som alltför ofta underskattas i samhällsplaneringen.

Allvarligt menade åtgärder mot fattigdom och utanförskap är nödvändiga. Vi har ett ojämlikt samhälle där de ekonomiska klyftorna mellan olika grupper av människor bara ökat under de senaste decennierna. Det måste vi förstå och motverka. Vi behöver arbeta för ett samhälle där alla ungdomar kan känna en framtidstro. Många samhällsområden måste involveras i detta och de gemensamma insatserna behöver samordnas.

Marknaden bakom drogerna är hård och cynisk och genererar otroligt mycket pengar, hela vägen ner i kedjan. Det är ett internationellt problem utan nationsgränser och en tuff strid som kommer att ta tid att vinna. Men det gör inte kampen mindre viktig. Om inget förändras så kommer enskilda människor fortsätta att gå under och många liv ödeläggas.

Det är fel att jaga enskilda brukare. Rikta istället resurserna till att bekämpa kriminella nätverk i Sverige och utomlands och de som verkligen tjänar pengar på hanteringen.

Skadereglerande verksamhet

Det behövs många olika insatser för att stödja den enskilda individen som har ett skadligt bruk och beroende men Verdandi är ytterst tveksam till de inslag som nu föreslås med speciella "rum" för injicering av droger på sjukhus till att tillåta att cannabis släpps fri för försäljning enligt internationella metoder. De försök som gjorts i andra länder som Portugal, Canada och USA visar inte på att användandet av droger går ner utan tvärtom att den ökar och framförallt att vården inte utvecklas för den enskilde. Fortfarande måste det vara så att den enskildes behov sätts i centrum och inte traumatiseras för sitt beroende. Vården och stödet måste byggas ut och utgå från den enskildes behov och varje enskild person ska få likvärdiga insatser oavsett var i landet man bor. Exempelvis ska sprututbytet i framtiden erbjudas i hela landet.

I den narkotikapolitiska debatten höjs röster för att en eventuell avkriminalisering av droger för eget bruk behöver utvärderas. Det har från politiskt håll hittills avfärdats. Verdandi anser att en opartisk, saklig och evidensbaserad statlig utredning kan vara bra. Det är bättre om vetenskapliga fakta får styra debatt och kommande beslut snarare än känslor och ideologiska låsningar.

Spelberoende

Spelmissbruk klassas idag som en beroendesjukdom. Verdandi anser att samhället bör betrakta spelmarknaden som en ur folkhälsosynpunkt bekymmersam verksamhet. Den bör regleras med just folkhälsoperspektivet i förgrunden. Det är hög tid att ta problemet med spelberoende på allvar och likställa det med andra svåra beroenden. Skadorna av spelberoende är ofta mycket allvarliga för individen och deras närstående, också ur ett ekonomiskt perspektiv. Alltför ofta slutar ett svårt beroende med att den drabbade inte ser någon utväg ur en hopplös situation och därför tar sitt eget liv.

Det behövs ett ökat skydd och en starkare reglering av spelmarknaden. Efter avregleringen av spelmarknaden har det totala antalet aktörer och det totala spelutbudet ökat. Det är mycket bekymmersamt ur ett folkhälsoperspektiv. Avregleringen av spelmarknaden byggde dessutom in krassa vinstintressen i en bransch som är potentiellt särskilt skadlig för befolkningen. Problemet är att ett förbättrat rörelseresultat på spelmarknaden framförallt nås genom att locka fler människor till spel eller genom att redan existerande kunder spenderar mer pengar på de spel som aktörerna tillhandahåller.

Vård och behandling

Vård och behandling måste utgå från att det finns sociala orsaker till skadligt bruk av alkohol och droger. Vård och behandling måste utgå från den enskildes behov och livssituation. Det som passar den ene passar inte alltid andra. En humanistisk människosyn är en grundläggande förutsättning för en framgångsrik vård. Det finns en allmän övertro på att bara man får rätt medicin blir allt bra. Medikaliseringen har fått ett alldeles för stort genomslag i vården vid drogberoende, och andra delar i livssituationen blir inte viktiga. En social helhetssyn måste till där den enskildes behov sätts i centrum.

Verdandi vill inte att frågan om vård vid beroende ska reduceras till att handla endast om medicinering. Det får inte bli den allena rådande behandlingen. Exempelvis det sociala arbetet för rehabilitering av personer i skadligt bruk eller beroende får inte prioriteras ned. Om all vård och behandling flyttas över till regionerna försvinner också möjligheterna för den enskilde att kunna överklaga beslut då det är Hälso- och sjukvårdslagstiftningen som gäller, och de möjligheter till överklagan som finns i Socialtjänstlagstiftningen försvinner. Lika viktigt är att skadligt bruk inte rutinmässigt alltid ses som en psykisk sjukdom. Däremot kan skadligt bruk och beroende både leda till och vara en del av psykisk sjukdom.

Det är viktigt att behålla vård på olika nivåer, det kommunala perspektivet med stöd och sociala insatser. Likvärdig behandling, stöd och vård över hela landet måste genomföras och den vård som erbjuds ska vara evidensbaserad.

Om kommunerna och regionerna ska kunna ta sitt ansvar och följa socialtjänstlagstiftning och hälso- och sjukvårdslagstiftning så måste man diskutera om resurser och organisation av socialtjänst och sjukvården. Det behövs permanenta nivåhöjningar av resurserna om man ska kunna leva upp till lagstiftningen. Vid en eventuell ny lagstiftning måste detta garanteras med statliga stödmedel.

Verdandi ser med oro på de förslag som lagts fram om ett centralt socialtjänstdataregister - med individuella uppgifter om personer som söker stöd hos socialtjänsten för sin livssituation. Verdandi tycker att frågan om socialtjänstdataregister bör styras av individens rättssäkerhet och integritet. Vi ser annars en risk att personer med skadligt bruk eller beroende inte söker vård av rädsla att bli registrerade.

Verdandi värnar om rätten till rehabilitering med hjälp av arbetsgivare för personer som har skadligt bruk eller beroende. Vi motsätter oss därför en vidare urholkning av arbetslivets ekonomiska och sociala rehabiliteringsansvar vid skadligt bruk och beroendesjukdomar. Dessutom anser vi att både alkohol, narkotika och spelproblem ska omfattas av detta rehabiliteringsansvar för anställda på alla arbetsplatser.

Den tvångsvård (LVM) som gäller idag liknar mer förvaring och straff istället för vård och behöver fasas ut. Verdandi förespråkar endast ett kortvarigt tvångsomhändertagande som kan behövas i ett akut skede som enbart är inriktad på vård och stöd. Den diskussion som pågår att lägga ner LVM och att reglera tvångsvården till LPT (lagen om psykiatrisk tvångsvård) är inte bra. Beslut utifrån LPT är svårare att överklaga och innehåller många olika tvingande inslag, som exempelvis öppenvårdstvång. Det finns ingen tidsreglering i LPT hur länge den enskilde kan tvångsvårdas, vilket kan leda till betydligt längre tider.

Förvaltningsrätten kan pröva om en tvångsvård kan hävas vilket endast kan göras var 6:e månad.

Rätten till bostad, sysselsättning och socialt stöd

Att isolera ett skadligt bruk och beroende och se det som enbart ett medicinskt problem är farligt. Vi behöver se människans hela livssituation och anpassa stödet efter det. Många gånger är det en otillfredsställande livssituation som förstärker eller till och med triggar igång ett skadligt bruk.

Därför är det avgörande att se till individens situation efter genomgången vård och behandling. Det behöver finnas ett värdigt boende på plats, någon form av vettig sysselsättning och möjligheter till ett nytt socialt sammanhang i en annan miljö. Finns inte dessa pusselbitar på plats är chansen till ett lyckat resultat mycket liten.

När en människa bestämt sig för att förändra sitt liv är det samhällets skyldighet att stödja individen på bästa sätt. Det innebär att god vård och behandling behöver kombineras med insatser som tryggar boendet och försörjningen. Det är också viktigt att få möjligheter till nya sammanhang, till exempel att möta människor med andra erfarenheter som kan ge stöd och hjälpa till att fylla livet med ett nytt innehåll.

Verdandi anser att Bostad först borde finnas över hela landet, eftersom det länge visat på goda resultat och är en fungerande modell för att lösa boendesituationen. Men endast bostad räcker inte, utan individen behöver också få meningsfull sysselsättning i en helt ny miljö. Sociala föreningar i den idéella sektorn - som exempelvis Verdandi - kan många gånger erbjuda detta i sin kamratstödande verksamhet.

Professionens roll

Det är viktigt att värna om och stärka professionens roll. För brukarnas bästa är det viktigt att höja statusen för samtliga yrkesgrupper inom socialt arbete, vård och omsorg.

Oavsett vem som är huvudman för insatser mot skadligt bruk eller beroende i framtiden, är det viktigt att villkoren för professionerna är goda. Verdandi oroas över att många duktiga människor inom socialt arbete och vården ger upp och byter jobb på grund av exempelvis stress, underbemanning, dåliga löner och byråkrati.

Verdandi anser att kunskaper och lång yrkeserfarenhet behöver värdesättas. Personal ska kunna validera sina kunskaper och på så sätt få villkor och en lön som motsvarar den faktiska yrkeskunskapen. Det är också viktigt att arbetsgivarna avsätter tid och resurser för personalen att utvecklas i sitt arbete.

Samhället och arbetsgivare har ett ansvar att tillse så att personalen trivs, utvecklas och stannar kvar i sina yrken. I annat fall söker sig kompetent personal till andra sysselsättningar där deras kunskaper värdesätts mer.

Om formgivning:

Arbetsgruppen vill ge några medskick till förbundsstyrelsen om formgivningen av det slutliga programmet – alltså efter kongressen:

- *Det är bra om det finns en version utan bilder för utskrift i den lokala verksamheten. Vi har ofta enkla skrivare lokalt och bilder som är vackra i tryckt form blir ofta blurriga, gråa och trista i utskrift.*
- *Man kan gärna ha en tryckt version med bilder. Men då är det bra om det görs en version med illustrationer för utskrift i den lokala verksamheten.*
- *Layouten bör vara lätt, luftig och präglas av god läsbarhet. Valet av typsnitt bör följa råd (exempelvis från Begripsam) för god läsbarhet och typsnittet bör vara stort nog att man inte ska behöva ha ”perfekt” syn för att läsa programmet.*
- *Vi tror att det vore bra om alla (nya) program i Verdandi har en formgivning som liknar varandra.*

Verdandis alkohol- och drogpolitiska arbetsgrupp.